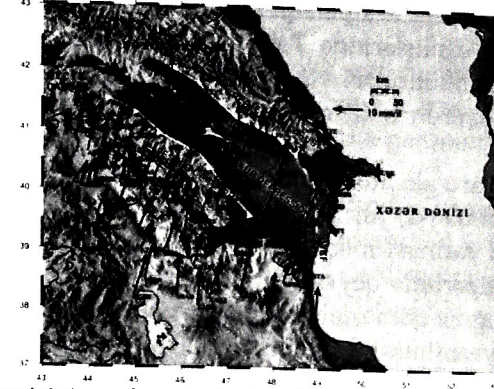

Geologiya və Geofizika İnstitutu tərəfindən ABŞ-ın Massaçusets Texnologiya institutunun iştirakı ilə Azərbaycan GPS şəbəkəsi qurulmuşdur. Hal-hazırda Azərbaycan GPS şəbəkəsinə 26 ölçü məntəqəsi və fasiləsiz olaraq fəaliyyət göstərən Bakı, Pirşağı, Şəki, Gəncə, Neftçala, Sabirabad GPS stansiyaları daxildir. Azərbaycan və həmsərhəd ərazilər üçün GPS texnologiyası ilə aparılan tədqiqatlardan əldə edilən yer qabığı horizontal hərəkətinin sürətlər xəritəsi və sadələşdirilmiş tektonik xəritə şəkil 1-də verilmişdir.

Şək. 1. Azərbaycan ərazisinin sadələşdirilmiş tektonik sxemi və GPS sürətləri, NCF-Şimali Xəzər qırılması, MCT-Böyük Qafqaz üstəgəlməsi, WCF-Qərbi Xəzər qırılması, LCT-Kiçik Qafqaz üstəgəlməsi.

GPS müşahidələrindən əldə olunmuş sürət sahəsi Azərbaycan və Kiçik Qafqaza qonşu olan ərazilərdə yer qabığı səthinin Avrasiyaya nəzərən şimal və şimal-şərq istiqamətində hərəkətini aydın şəkildə təsvir edir.

GPS ölçmə nəticələri Azərbaycan ərazisində geodinamik rejimin fərqli xarakter daşdığı göstərir. Belə ki, cənubda Kiçik Qafqaz hüdudlarında yer səthinin üfüqi hərəkət vektoru ŞmŞmŞ istiqamətlidir. Burada GPS sürətləri yüksək olub zəif dəyişmə göstərir. Bu isə burada gərginlik toplanma sürətinin də az olduğu deməkdir.

Kür çökəkliyində isə yer səthinin GPS sürəti Böyük Qafqaz dağlarına yaxınlaşdıqca azalır. Ərəbistan və Avrasiya plitələrinin bu toqquşma zonası tektonik aktivliyi və yüksək seysmikliyi ilə fərqlənir. VE sürət komponentlərinin dəyərlərinin Aşağı Kür – Qobustan-Abşeron struktur zonalarında VN sürətlərindən böyük olması nəticəsində isə bu hissədə sürət vektorunun tədricən ŞmŞ istiqamətində dönməsi və Cənubi Xəzər Hövzəsinin qərb sahilində yer səthində saat əqrəbi istiqamətində hərəkət etdiyi müşahidə edilir. Bu isə regionun kinematikasında dəyişiklik baş verdiyini göstərir.

Bizim əldə etdiyimiz modelləşdirmə məlumatları əsasında belə nəticəyə gəlmək olar ki, Cənubi Xəzər qırılmasının şərqindəki Aşağı Kür, Qobustan və Abşeron struktur əraziləri İran plitəsinin təsirinə məruz qalaraq saat əqrəbi istiqamətində hərəkət edir. Qeyd edək ki, Aşağı Kür, Qobustan və Abşeron struktur əraziləri çox sayda palçıq vulkanlarının olması geoloji mühitin daha da plastikliyi ilə səciyyələnir.

Bu iddianın tam təsdiqlənməsi üçün Cənubi Xəzər Hövzəsinin şərqində GPS stansiyalarının qurulması və monitorinqin aparılması zəruri şərtidir.

ABŞERON-QOBUSTAN STRUKTUR ZONASININ GPS SÜRƏT SAHƏSİ VƏ TƏHLİLİ

Əhmədova E.V.

Bakı Dövlət Universiteti

Qafqaz regionu Cəbəli-Tariqdən Əfqanıstana qədər uzanan Alp-Aralıq dənizi qırıxıqlıq qurşağının bir hissəsidir. Ərəbistan və Avrasiya plitələrinin aktiv toqquşma zonasında yerləşən bu qırıxıqlıq sistemi geodinamik və seysmik baxımdan olduqca mürəkkəb bir regiondur. Yer qabığı horizontal hərəkətlərini öyrənmək məqsədi ilə son illərdə intensiv olaraq kosmik geodeziyanın Qlobal Mövqe Sistemi - GPS (Global Positioning System) tətbiq olunmaqdadır. Son 30 ildə kosmik geodeziya üsulu olan GPS tədqiqatları plitələrin qarşılıqlı təsirini, qırılmaların aktivliyini və seysmik təhlükəli ərazilərin deformasiya proseslərini yüksək dəqiqliklə operativ olaraq izlənməsini təmin edir. Bu məqsədlə 1998-ci ildə AMEA